

Boris Filan

„Jen obyčejný den může být neobyčejný“

S nadsázkou lze říct, že Boris Filan (72) naučil celou jednu generaci Čechů výborně slovensky. V osmdesátých letech minulého století písničky skupiny Elán s jeho texty doslova zlidověly. Kromě toho je bratislavský rodák pilným a nutno dodat velmi úspěšným scenáristou a spisovatelem. Kromě vymýšlení povídkových a románových příběhů rád cestuje a zanechává o tom v knížkách poutavá svědectví. K nejoblíbenějším pořadům Slovenského rozhlasu patří už řadu let jeho autorský pořad Pálenica, jak sám říká, „program o těch a pro ty, kterým to pálí“.

TEXT: MILAN TESAŘ, FOTO: ARCHIV BORISE FILANA

Nedávno do muzikantského nebe odešel Miroslav Žbirka. Jednou jste o něm řekl, že je pátým členem Beatles ztraceným v Praze. I když jste pro něj nepsal texty, pamatujete si jej z Bratislavy ještě jako kluka. Jaká je to vzpomínka?

Pro Mkyho jsem texty zpočátku psal, ale pak jsme se s Kamilem Peterajem dohodli, že společně budeme zásobovat jenom Hammela. Skupiny jsme si rozdělili. On začal psát pro Žbirkův Modus a já pro Elán. Tak úplně jsme dohodu nedodrželi, ale tak už to v showbiznyso chodí. V Austrálii jsem potkal člověka, který dal Žbirkovi přezdívku Mackie. Jmenoval se Vova Ročák a bydleli ve stejném domě. Hrávali spolu hokej na dvorku. V té době jezdily do Československa hrát kanadské kluby a všichni hráči se jmenovali McIntair nebo McCloskey. Mky rád vyslovoval jejich jména s dokonalým anglickým přízvukem. A tak ho Vova přejmenoval na Mckyho. Byli jsme kamarádi, ale nijak velcí.

Chtěl jste se někdy přestěhovat do Prahy?

Někdy v roce 1992... Byl jsem přesvědčený, že budu mít práci a konečně si Prahu užiji do sytosti. Svěřil jsem se fotografce Zuzaně Mináčové. Zeptala se mě, jestli mi doma často zvoní telefon. Řekl jsem, že pořád. Zeptala se, jestli mám dost práce. Řekl jsem jí, že nestíhám. Pokývala hlavou a řekla: „Představ si, že sedíš v Praze u telefonu a on nezazvoní a nezazvoní. A nabídky práce nepřicházejí a nepřicházejí. Zkus si to jeden den a vynásob to třemi sty šedesáti pěti.“ Měla pravdu. Zjistil to náš přítel Lubo Feldek.

My v Praze jsme vám vždycky záviděli, že se v malé Bratislavě zná každý s každým, že jste parta, vzájemně se podporujete, a když je potřeba, zajdete za ministrem kultury na sklenku vína. Bylo to opravdu i za minulého režimu tak idylické?

Učitelka ve Starcích na chmelu velí: „Tady bude klid!“ A Pucholt na to říká: „Soudružko učitelko, klid nebude nikdy a nikde.“ Všechno záleží na tom, co chcete, co jste ochotni obětovat a jaké máte peří. Vodotěsné, nebo promokavé? Nechci jmenovat nikoho ze svého okolí, ale dobrým příkladem byl skvělý Gusto Brom. Po jeho peří stékaly všechny režimy, všechny politiky, všechny krize. Zazpíval jim Hello Major Gagarin a odjel na šest měsíců do západního Německa.

Když se ohlédnete, které období vaší tvůrčí dráhy bylo, jak se říká, raketové? Že jste věděl, že teď jste v sedle a uháníte ke hvězdám...

Žádné. Vždycky jsem byl dělník. Neměl jsem potřebu říkat něco důležitého a vážného. Nechtěl jsem psát moderní prózu pro pár znalců. Dlouhá léta jsem působil na obou stranách barikády, jako dramaturg, redaktor, i jako textař, scenárista. Když můj syn a jeho přátelé

uspořádali koncert k mým sedmdesátým narozeninám, vnímal jsem ho jako oslavu někoho jiného, kdo se jmenuje stejně jako já. Pomáhal jsem, kde bylo potřeba, a koncert jsem strávil unavený v šatně. Jako vždy.

Vím, že jste hrál závodně basketbal. Kdybyste neměl sportovní zkušenost, myslíte, že byste byl jiným umělcem – textařem, spisovatelem, scenáristou?

Měl jsem být lékařem, sportovním lékařem. Ale osud mě postavil vedle Hammela a zničil – anebo zachránil – mi život.

Pro Pavola Hammela, Elán a další jste napsal stovky textů. Splývají vám dohromady, nebo si některé z nich uchovaly jedinečnou historii?

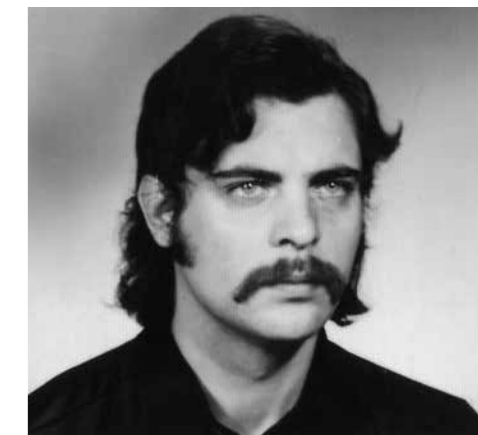
Ten úplně první. Ve druhém ročníku střední školy se mi v hodinách biologie rozezněl v hlavě Hammelův hlas. Bylo to zvláštní, seděl vedle mě, mlčel, ale v hlavě mi něco diktoval. Zapsal jsem si jeho slova a na konci hodiny mu je předal. Byl to text písně The Ballad of Sad John. Tu situaci si pamatuji přesně a do detailu. Vůbec ho nepřekvapilo, že jsem mu předal text, který jsem napsal. Ani si

ho nepřečetl. Druhý den přinesl zhudebněný text. Psaní textů pro Pavola nebylo žádný problém. Sedl jsem si ke stolu, položil na něj prázdný papír, vzal do ruky pero a čekal na zprávu. Někdy jeho hlas nepřicházel, ale vždy se mi ho podařilo přivolat. Pomohl mi alkohol, lákal jsem ho zejména na víno. Někdy byl nenasytý. Než jsem napsal text písně Dnes už vím, vychlastal Paliho hlas tři litry vína.

Bavíme-li se o pop-music, asi nejčastějším partnerem vám byl Jožo Ráž. Jak jste se vlastně seznámili?

Ve výškové budově Slovenské televize jsem spal u svého stolu. Po včerejších borovičkách a pivech jsem se cítil, jak říkával detektiv Phil Marlowe, jako po amputaci nohy. Někdo zaklepal na dveře mé kanceláře. Pak se dveře pomalu otevřely a v nich stáli dva sympatičtí mladí muži. Jožo Ráž a Vašo Patejdl. Zrzavý profesor a ostříhaný chlapík s postavou a tváří instruktora bojových umění. Ten se mě opatrně zeptal: „Prosím, nevíte, kde sedí pan Filan?“

V osmdesátých letech jste spolu s Kamilem Peterajem naučili celou

generaci Čechů slovensky. Písně Elánu se zpívaly na každém večírku. Je to něco, co autora navždy potěší?

Na „trhovisku“ seděli u vína muž a žena. Ona, čtyřicátnice s ocelovou trvalou a namalovanou pusou. On, šedesátník po sezoně. Navzájem se „očichávali“ a on jí chtěl říct něco důležitého. A pak na to konečně přišel. Naklonil se k ní a zazpíval: „Zalúbil sa chlapec, tak už sa to stalo...“

Píšu jednoduše, jak se říká, „čtivě“ záměrně. Vystudoval jsem scenáristiku, přednášel tvůrčí psaní. Ovládám řemeslo a používám jeho nástroje podle potřeby.

Jste velmi plodný spisovatel. Zajímalo by mě, jestli je psaní také jakýmsi psaním textů na nějakou hudbu, která vámi proudí...

Píšu jednoduše, jak se říká, „čtivě“ záměrně. Vystudoval jsem scenáristiku,

Boris Filan a Pavol Hammel

podívám na epizodu seriálu Dva a půl chlapa a pak si čtu, dokud neusnu. Jen obyčejný den může být neobyčejný.

Soudě podle vašeho životopisu, vydáváte dvě knihy ročně – je to náhoda, nebo výsledek nějakého strojového režimu?

Je to moje identita. Čtyřicet let jsem žil, pil a cestoval jako zblášený. Teď si to v hlavě prožívám znovu.

Kdy je pro vás kniha hotová?

Jakmile ji odevzdám redaktorce v nakladatelství a domluví se s výtvarníkem na obálce. Právě teď dokončuji knihu o Jožovi Rážovi a našich společných cestách do Amsterdamu a do delty Dunaje. Jmenuje se *Cigary idú do neba*. A plynule budu pokračovat na dokončení přerušeno psaní knihy o Brně s názvem *Najveselší pohreb*.

Jednou jste prohlásil, že když píšete písňový text, prý před sebou vidíte tmavou plochu, na níž světélkují ta správná slova. Platí to i pro román?

Jako textař jste nočním démonem nad nekonečnou plochou, na které vlastní energií rozsvítíte příslušná slova. Povídka je rybolov. Dobrý rybář, když chytí velkou rybu, z ní odřízne filet a zbytek hodí žralokům. Román je stavba. Musí mít plán, začátek, střed a konec. Bojujete s postavami, dojdete krávu moudrosti a musíte si to všechno odsedět. Mluvíme o románu, ne o slovním průjmu, kterého jsou dnes plné regály.

Rád cestujete a píšete o tom knihy. Jakou roli hraje na těchto cestách hudba?

S hudbou opatrně! Je to energie. Když mi někdo v autě pustí hudbu amazonských indiánů, mám husí kůži. Dávejte si pozor, co posloucháte. Ta nejlepší hudba vytváří chaos v duši. Už dlouho ze všeho nejvíce poslouchám a ve svých rozhlasových pořadech hraji lidovou hudbu.

Našel jste někde hudbu, kterou jste si zoufale chtěl převézt domů, ale věděli jste, že je to marné, protože je spojena s místem, kde vznikla?

Téměř všude. V Mexiku jsem rád poslouchal mariachis. Když byl Maxmilián

Habsburský jmenován mexickým císařem, přivezl s sebou i českou hudbu. Po Maxmiliánově smrti tam hudebníci zůstali a prvky české hudby se vsákly do mexických písní. Ale duši pohladí jen za mořem.

Jakou hudbu si pouštíte, když chcete, aby vám bylo dobře?

Hudba si pouští mě. Nemám žádný archiv ani oblíbené písničky. Týden co týden musím vybrat deset písní pro svůj rozhlasový pořad. Uvařím si silnou kávu, roztáhnu ruce a nechám, ať na mně přistávají jako holubi na přednostovi stanice v Ostře sledovaných vlacích. Zuzana Navarová, Olivia Sellerio, Anna Netrebko, Paolo Conte...

Jeden neurolog mi říkal, že se v pubertě člověku na chvíli otevře okno do hlavy a propadne do ní muzika, již později říká

„srdeční“. Všechno, co přijde potom, už přijímáme rozumem. Máte stejnou zkušenost?

Neurologové o tom nic nevědí. Jeden profesor neurologie mi kdysi namlouval, že využíváme pouze dvacet procent kapacity našeho mozku. Já tvrdím, že mozek je to jedno, on ji využívá celou. Mozek je šéfem, který rozhoduje, co nám promítne a co nám zatají. Mozek a slunce jsou dva nehmataelnější důkazy boží existence. A hudba k tomu patří. ON ji má rád.

Kdybyste měl říct svůj iniciační song, který ve vás zažehl chuť se hudbou celoživotně zabývat, který by to byl?

Dělám si legraci, ale myslím to vážně. V mém dětství byla velkým tématem maďarská píseň Szomorú vasárnap – Smutná neděle. Maďari při jejím

Jožo Ráž a Boris Filan

přednášel tvůrčí psaní. Ovládám řemeslo a používám jeho nástroje podle potřeby. Nejsem filozof, ale písničkář. Horníček, Thurber, Jerome Klapka Jerome.

Jak vypadá váš pracovní den? Mění se s věkem?

Pracuji 365 dní v roce. Vstávám v půl osmé, v osm sedím u stolu. Píšu tři hodiny. Jdu do rádia, kde na mě čeká tým

S hudbou opatrně! Je to energie. Když mi někdo v autě pustí hudbu amazonských indiánů, mám husí kůži.

spolupracovníků. Jsme spolu už dvacet dva let. Vyrobili jsme více než tisíc dílů pořadu Pálenice, pořadu o těch a pro ty, kterým to pálí. Do tří hodin mám volno a do šesti po sobě čtu, co jsem napsal, a dělám výpisky z knih. Po večeři se

Foto: Nguyen Phuong Thao

poslechu páchali sebevraždy. Nakonec museli vojákům zakázat, aby ji poslouchali. Jako dítě mě to fascinovalo. Že krásná píseň zabíjí.

Jednou jste mi řekl, že svět médií vytváří jeden souvislý obraz umělého napětí. Jak se vyrovnáváte s jeho vsudypřítomností?

Pandemie není drama o pěti dějstvích. Je až jeho posledním aktem. Potvrzením toho, co se stalo v těch předchozích. Místo faktů se nám dostává jakoby uniklých informací, které specializovaní vykrádači upravují tak, aby je mohli prodat na mediálním trhu. Žijeme v toxickém prostředí polopravd a lží, které se vynořují a mizí v zapomnění. Nebo se vracejí znovu a znovu, stále nafouklejší, jako chcíplý pes v bahně na břehu řeky. Není nikdo, kdo by identifikoval viníky, vyčíslil škody a stanovil pokuty a tresty. A povrchní média to vše na objednávku legitimizují.

Jak se člověk s přibývajícím věkem vyrovnává s odchodem přátel?

Zopakují, co řekl Voskovec na pohřbu Werichovi, anebo Werich Voskovcovi. Už nevím. „Mám pro vás špatnou zprávu. S tímto člověkem odešla i polovička mého já. Mám pro vás dobrou zprávu. Se mnou tu polovička z něj bude dál s námi.“ ☒